

ΒΙΒΛΙΑ

ΠΡΟΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Καβάφης
και παρακμή

«Το Βήμα» δημοσιεύει αποσπάσματα από τα εισαγωγικά κείμενα του νέου βιβλίου του ελληνοαμερικανού καβαφιστή Πίτερ Τζέφρις με τίτλο «Στο κάδρο της παρακμής»

Η σχέση του Καβάφη με το κίνημα της παρακμής (Decadence) έχει απασχολήσει κατά καιρούς την κριτική, κυρίως ως πρώιμο στοιχείο της ποιητικής του. Ο Πίτερ Τζέφρις αναδεικνύει την παρακμή ως επίμονη αισθητική που διαμορφώνει την ποιητική του Καβάφη από τα πρώιμα ποιήματα και πεζά ως τις συνθέσεις της ωριμότητας. Τη σύνδεση του ποιητή με το κίνημα της παρακμής σε όλη την περιπλοκότητά του αναζητεί στους προραφανλίτες καλλιτέχνες, στους βρετανούς αισθητιστές και στον Πέιτερ, στους γάλλους παρακμιακούς και στον Μποντλέρ, αλλά και στο Βυζάντιο, ακολουθώντας ένα νήμα που συνδέει τον βικτωριανό αισθητισμό με την γκέι κληρονομιά του Καβάφη και τη σύγχρονη πρόκλησή του.

[...]

Η ιδέα γι' αυτό το βιβλίο γεννήθηκε καθώς παρατηρούσα τους πίνακες του αμερικανού ζωγράφου James McNeill Whistler (1834-1903) που είχαν κάποτε στην κατοχή τους οι συγγενείς του Καβάφη στο Λονδίνο. Οι πίνακες αυτοί πέρασαν αργότερα τον Ατλαντικό και κατέληξαν σε μουσεία της Νέας Αγγλίας. Γεννημένος στην πόλη που γεννήθηκε ο Whistler – λίγα τετράγωνα πιο πέρα από το σημερινό Μουσείο Whistler, στο Λόουελ της Μασσαχουσέτης –, αγαπούσα με πάθος το έργο του και γνώριζα καλά την ιστορία της ζωής του. Η σχέση του Whistler με την οικογένεια Καβάφη ήταν για μένα ερευνητική πρόκληση. Στην πορεία εξελίχθηκε σε ιχνυλασία των περιπλοκών οικονομικών και πολιτισμικών σχέσεων των οικογενειών Καβάφη και Ιωνίδη με τους βικτωριανούς καλλιτέχνες που σύχναζαν στους κύκλους των ελλήνων μαικίνων του Λονδίνου. Η γνωριμία του Καβάφη με αυτούς τους καλλιτέχνες, τα έργα τους και την αισθητική τους κατά την πολυετή παραμονή του στην Αγγλία τη δεκαετία του 1870 επηρέασε με τρόπο συναρπαστικό τη διαμόρφωση της δικής του καλλιτεχνικής ιδιοπροσωπίας.

Τον σπόρο για την έρευνα αυτή τον έριξαν εικαστικά έργα· επόμενο λοιπόν ήταν η εικονογραφική διάσταση του καβαφικού έργου να απασχολεί μεγάλο μέρος της, κάτι που στην πορεία αποδείχτηκε εξαιρετικά εποικοδομητικό, καθώς η αλληλοεπικάλυ-

ψη τεχνοκριτικής (Salon critique), ποίησης και συγγραφής στην Αγγλία και στη Γαλλία του 19ου αιώνα έδινε πολλά ερμηνευτικά και κριτικά ερεθίσματα. Αυτή είναι ουσιαστικά η ερμηνευτική εστίαση του βιβλίου, η οποία οδήγησε τη δική μου ανάγνωση του καβαφικού έργου σε πολλές κατευθύνσεις. Τα άρθρα και τα πεζά ποιήματα του Καβάφη κινούνται σε αυτήν την αισθητική τροχιά, όπως και τα κρυμμένα και τα αποκρυμμένα ποιήματα, τα ποιήματα του καβαφικού κανόνα και τα ατελή. Το πλαίσιο ανάγνωσης που προσφέρει η παρακμή ως αισθητική κατηγορία είναι κατάλληλο τόσο για την ιστορική όσο και για την κριτική αποτίμηση του καβαφικού έργου. Εξηγεί το πάθος του ποιητή για τα επιγράμματα, για τα τεχνουργήματα, για το απόκρυφο, για το Βυζάντιο και για τους ωραίους νέους, με τρόπο πειστικότερο από οποιαδήποτε άλλη ερμηνευτική κατηγορία.

[...]

Βέβαια, η ύστερη βικτωριανή περίοδος από την οποία αναδύθηκε η παρακμή παραμένει μια παραγνωρισμένη διάσταση του καβαφικού έργου, μια διάσταση η οποία εμπνέει κριτικές προσεγγίσεις που διαφωτίζουν τους λόγους της σημερινής παγκόσμιας δημοφιλίας του Καβάφη. Σε μεγάλο μέρος της, αυτή η μαζική απήχηση σχετίζεται άμεσα με την επδέξια προσοικειωση των κυρίαρχων βικτωριανών παραδόσεων από τον Καβάφη, όπως η εμμονή των Βρετανών με την αυτοκρατορική Ρώμη, το ζωηρό ενδιαφέρον για τις εικονογραφικές τέχνες, η υπέρμετρη ενασχόληση με τον θάνατο και το πένθος, και το ανανεωμένο ενδιαφέρον για τον «ελληνικό έρωτα» με πρωτεργάτες τους ελληνοεμίτες της Οξφόρδης οι οποίοι με τα επαναστατικά τους κείμενα επιχειρήσαν να νομιμοποιήσουν την ομοφυλοφιλία. Αυτές οι φαινομενικά ανάδρομες πτυχές της κουλτούρας του 19ου αιώνα εμπνέουν πολλά από τα θεματικά και αισθητικά ενδιαφέροντα του Καβάφη.

[...]

Ο Pater έδωσε το παράδειγμα με την αριστοτεχνική αφομοίωση της κριτικής της τέχνης στα «ευφύιστικά» γραπτά του αλλά και με την επένδυση του αρχαιοελληνισμού με έναν αισθησιασμό που αναδείκνυε με τόλμη το θέμα της ομοφυλοφιλίας. Ιχνη της επίδρασης του Pater βρίσκουμε στο δοκίμιο του Καβάφη για τον Shakespeare· ο Καβάφης βασίστηκε, επίσης, πολύ στον Pater όταν επεξεργάστηκε τη δική του εκδοχή αφηγήσεων θρησκευτικής μεταστροφής, με κυρίαρχα στοιχεία τη συντροφικότητα, το πένθος και μια διαρκή έλξη προς τον κόσμο των πρώτων χριστιανών. Η προτίμηση του Καβάφη στη Ρώμη ως σκηνικό πολλών ποιημάτων του πηγάζει σε μεγάλο βαθμό από την εμμονή των βικτωριανών με τη Romanitas· η διηγηματογραφία του Pater και ιδιαίτερα το μυθιστόρημα *Μάριος ο Επικούρειος* προσέφεραν στον ποιητή ένα καλοσμιλεμένο πρότυπο φανταστικού πορτρέτου του αισθητικού νέου που έχει

Η ύστερη βικτωριανή περίοδος από την οποία αναδύθηκε η παρακμή παραμένει μια παραγνωρισμένη διάσταση του καβαφικού έργου, μια διάσταση η οποία εμπνέει κριτικές προσεγγίσεις που διαφωτίζουν τους λόγους της σημερινής παγκόσμιας δημοφιλίας του Καβάφη

διαφθαρεί από τον αρχαιοελληνισμό, το οποίο συναντούμε σε πάρα πολλά καβαφικά ποιήματα.

[...]

Εστιάζοντας στα ερωτικά ποιήματα, βλέπουμε πώς, με τον αποκλίνοντα τρόπο του Huysmans, ο Καβάφης μεταμορφώνει μέσω της μνήμης και αισθητικοποιεί μέσω της τέχνης την ωμή σεξουαλικότητα και τη μετουσιώνει σε ευγενές πάθος. Ωστόσο, εξίσου συχνά παρουσιάζει μια γνήσιαωματικότητα σε ποιήματα που εξυμνούν το ανδρικό κάλλος και αφηγούνται συγκεκριμένες σεξουαλικές συνειρμές. Και στις δύο περιπτώσεις, ο Καβάφης κρατιέται μακριά

από τα θλιβερά συναισθήματα ενοχής που συναντούμε σε πολλούς ποιητές της προ-Στόουνγουολ εποχής· ωστόσο, μια υποψία αισθηματολογίας που διακρίνει αυτά τα ερωτικά ποιήματα τα κάνει να κλίνουν προς το kits, όπως εκτιμούσε ο W. H. Auden, μια αισθητική κατηγορία που παραμένει παραδόξως χρήσιμη για την εξήγηση της μαζικής απήχησης του ποιητή. Μάλιστα, οι ρίζες αυτής της επίμονης συναισθηματικής έντασης μπορούν να αναζητηθούν στην επίδραση της βικτωριανής ζωγραφικής του αισθητισμού και στον άκρως συγκινησιακό «εικονογραφισμό» που άφησε διακριτά ίχνη στον καβαφικό στίχο.

[...]

Ο Καβάφης δεν διατύπωσε ποτέ ρητά τις απόψεις του για την παρακμή είτε ως έννοια είτε ως λογοτεχνικό κίνημα, προφανώς όμως συζήτησε εκτενώς το θέμα με τον E. M. Forster, όταν πρωτοσυναντήθηκαν στην Αλεξάνδρεια. Σε επιστολή του προς τον Καβάφη της 1ης Ιουλίου 1917, ο Forster γράφει ότι «Ο [Γιώργος] Βαλασόπουλος πέρασε από εδώ το απόγευμα και μου είπε ότι από τότε που σας είδα συνέβη κάτι που σας έκανε πολύ δυστυχή· πως εκφράσατε την πεποίθησή ότι ο καλλιτέχνης οφείλει να είναι διεφθαρμένος· και πως θέλατε να μεταφέρει τα άνωθι στους φίλους σας». Μου κέντριζε πάντοτε το ενδιαφέρον τι εννοούσε ο Καβάφης με αυτή την πεποίθηση περί διαφθοράς (με την οποία σαφώς υπονοεί την παρακμή) κι ετούτος ο τόμος είναι από πολλές απόψεις μια προσπάθεια να δώσω αυτό το αφήγημα που ακόμη λείπει και να παρουσιάσω την καβαφική παρακμή βασισμένος στο έργο του Καβάφη και στη μόνη πραγματική κατάθεσή του στο κίνημα – η οποία ήταν αληθινά πολύτιμη: την ποιητική μορφή του.

PETER JEFFREYS

Στο κάδρο της παρακμής. Φανταστικά πορτρέτα του Κ. Π. Καβάφη

Μετάφραση Λαμπρινή Κουζέλη. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2024, σελ. 352, τιμή 30 ευρώ. Το βιβλίο κυκλοφορεί στις 29/2/2024.